

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

LEGAL REGULATION OF ELECTRONIC ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS IN UKRAINE

Пятигора К.В., аспірантка кафедри адміністративного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану правового забезпечення функціонування електронного адміністративного судочинства в Україні. Відзначено, що правову основу функціонування електронного адміністративного судочинства в Україні становить сукупність нормативно-правових актів, що регулюють порядок функціонування в адміністративних судах та органах системи правосуддя підсистеми (модуля) ЄСІТС «Електронний суд» та порядок вчинення процесуальних дій в електронній формі з використанням такої підсистеми. Проаналізовано зміст та значення основних нормативно-правових актів у сфері електронного адміністративного судочинства в Україні. Визначено, що у першу чергу, до національних джерел права у сфері регулювання електронного адміністративного судочинства відносяться Конституція України та Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 02.06.2016. Зазначено, що основним кодифікованим нормативно-правовим документом у сфері функціонування електронного адміністративного судочинства є Кодекс адміністративного судочинства України № 2747-IV від 06.07.2005 р., який детально визначає порядок здійснення електронного судочинства в адміністративних судах. Зазначено, що вагоме місце у системі джерел права відіграють також підзаконні нормативно-правові акти, до яких необхідно віднести Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене Рішенням Вищої ради правосуддя № 1845/0/15-21 від 17.08.2021 та Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затверджене Рішенням Ради суддів України № 25 від 2.04.2015, а також стратегічні нормативно-правові акти. Зроблено висновок, що на сьогодні спостерігається ще недостатній рівень деталізації окремих елементів у сфері електронного адміністративного судочинства на нормативному рівні, а також функціонування «електронного суду» на практиці. У зв'язку з чим, існує необхідність у подальшій розробці, вдосконаленні та створенні узгодженої системи правових норм, які б належним чином регламентували усю специфіку функціонування «Електронного суду» в адміністративному судочинстві України.

Ключові слова: електронний суд, електронне судочинство, адміністративне судочинство, правове забезпечення, нормативно-правова база, нормативно-правовий акт.

The article is devoted to the study of the current state of legal support for the functioning of electronic administrative proceedings in Ukraine. It was noted that the legal basis for the functioning of electronic administrative proceedings in Ukraine is a set of normative legal acts that regulate the procedure for functioning in administrative courts and bodies of the justice system of the electronic court subsystem (module) of EUITS and the procedure for conducting procedural actions in electronic form using such subsystems. The content and significance of the main legal acts in the field of electronic administrative proceedings in Ukraine have been analyzed. It was determined that, first of all, the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" No. 1402-VIII dated June 2, 2016 are among the national sources of law in the field of regulation of electronic administrative proceedings. It is noted that the main codified normative-legal document in the sphere of the functioning of electronic administrative proceedings is the Code of Administrative Proceedings of Ukraine No. 2747-IV dated 07.06.2005, which defines in detail the procedure for conducting electronic proceedings in administrative courts. It is noted that an important place in the system of sources of law is also played by subordinate legal acts, which include the Regulation on the procedure for the functioning of individual subsystems (modules) of the Unified Judicial Information and Telecommunication System, approved by the Decision of the Supreme Council of Justice No. 1845/0/15-21 dated 08/17/2021 and the Regulation on the Court's Automated Document Management System, approved by Decision of the Council of Judges of Ukraine No. 25 dated 04/02/2015, as well as strategic legal acts. It was concluded that today there is still an insufficient level of detailing of individual elements in the field of electronic administrative proceedings at the regulatory level, as well as the functioning of the "electronic court" in practice. In connection with this, there is a need for further development, improvement and creation of a coherent system of legal norms that would properly regulate all the specifics of the functioning of the "Electronic Court" in the administrative proceedings of Ukraine.

Key words: electronic court, electronic judicial proceedings, administrative judicial proceedings, legal support, normative legal framework, normative legal act.

Актуальність дослідження. Становлення та розвиток України як правової держави відбувається в умовах реформування різних сфер її суспільного життя, у тому числі судової системи України. Основним завданням реформування національної судової системи є забезпечення гарантованого Конституцією України права на судовий захист, а також підвищення її ефективності, доступності та прозорості шляхом використання сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Упровадження новітніх ІТ-технологій у судовій системі України суттєво модернізувало діяльність адміністративних судів та зумовило виникнення, поряд із традиційною формою здійснення правосуддя, новий формат судочинства – електронний. Вже сьогодні учасники адміністративного процесу за допомогою використання підсистеми Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – «ЄСІТС») «Електронний суд» мають можливість вчиняти деякі процесуальні дії онлайн через мережу Інтернет, а саме подавати та отримувати процесуальні документи в електронній формі, користуватися шаблонами позовних заяв, апеляційних та касаційних скарг, отримувати тексти

виготовлених судом процесуальних документів по справі (судові рішення, судові виклики, повістки тощо), сплачувати судовий збір в режимі онлайн засобами «Електронного суду», отримувати інформацію про зареєстровані вхідні документи по справі, подавати електронні докази тощо. Водночас, подальший розвиток електронного адміністративного судочинства в Україні та ефективність його функціонування залежить не тільки від економічного та адміністративного чинника, а й від належного нормативно-правового забезпечення цього нового механізму, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

На науковому рівні до окремих аспектів проблеми впровадження та функціонування електронного адміністративного судочинства в Україні зверталися у своїх працях такі вчені, як І.Бенедисюк, В.Білоус, В.Бойко, О.Бринцев, В.Галушко, А.Іванчук, І.Камінська, Н.Кузьменко, Н.Логінова, С.Рудниченко та ін. Проте комплексного аналізу особливостей правового забезпечення функціонування електронного адміністративного судочинства в Україні науковцями здійснено не було, у зв'язку з чим виникає необхідність у дослідженні системи

нормативно-правових актів, якими визначаються основні засади та порядок функціонування електронного адміністративного судочинства в Україні.

Метою статті є аналіз сучасного стану правового забезпечення функціонування електронного адміністративного судочинства в Україні, визначення його специфіки, сутності та значення, а також обґрунтування пріоритетних напрямків його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правове забезпечення функціонування електронного адміністративного судочинства в Україні відіграє важливу роль для повноцінного впровадження та ефективної роботи цього нового механізму. Правовою основою функціонування електронного адміністративного судочинства становить сукупність нормативно-правових актів, що регулюють порядок функціонування в адміністративних судах та органах системи правосуддя підсистеми (модуля) ЄСІТС «Електронний суд» та порядок вчинення процесуальних дій в електронній формі з використанням таких підсистем.

З точки зору окремих науковців, правове регулювання – це діяльність держави щодо встановлення обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів права. На думку С.С. Алексєєва, правове регулювання – це здійснюваний за допомогою системи правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних розпоряджень тощо) результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, охорони, розвитку відповідно до вимог економічного базису, суспільних потреб соціального ладу [1, с. 289].

Схожої думки дотримується О.М. Мельник, який розглядає правове регулювання як здійснюваний усією системою юридичних засобів державно-владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку [2, с. 31].

Неможливо також не погодитися з П.М. Рабіновичем, який зазначає, що: «Цінність правового регулювання – це його реальна позитивна (корисна) значущість для існування і розвитку особи, соціальних спільнот, груп, об'єднань, для всього суспільства загалом» [3].

Таким чином, зміст нормативно-правового регулювання функціонування електронного адміністративного судочинства в Україні полягає у здійсненні державно-владного, нормативно-організаційного, цілеспрямованого та результативного впливу із застосуванням відповідного арсеналу правових засобів на ті суспільні відносини, що виникають під час використання учасниками адміністративного процесу підсистеми «Електронний суд».

Зокрема, особливість нормативно-правового регулювання функціонування електронного адміністративного судочинства в Україні зумовлюється потребою упорядкування та врегулювання на рівні відповідних нормативно-правових актів за допомогою специфічних методів та способів наступні суспільні відносини: створення та забезпечення функціонування підсистеми «Електронний суд»; порядок проведення експлуатації підсистеми «Електронний суд» в тестовому режимі; порядок функціонування в адміністративних судах та органах системи правосуддя підсистеми «Електронний суд»; порядок вчинення учасниками адміністративної справи процесуальних дій в електронній формі з використанням підсистеми «Електронний суд»; організаційне та матеріально-технічне забезпечення функціонування електронного адміністративного судочинства; забезпечення захисту персональних даних під час використання підсистеми «Електронний суд»; взаємодія адміністративних судів і допоміжних органів у системі судоустрою; організаційне забезпечення діяльності судів; визначення меж повноважень суддів під час використання підсистеми «Електронний суд»; забезпечення кадрової роботи; відповідальність за несанкціоноване втручання в роботу ЄСІТС тощо.

Отже, розглянемо систему нормативно-правових актів, якими регламентовано порядок функціонування «Електронного суду» в адміністративному судочинстві України.

У першу чергу, до національних джерел права у сфері регулювання електронного адміністративного судочинства відносяться Конституція України [4] та Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 02.06.2016 [5].

Конституцією України у розділі VIII «Правосуддя» встановлено загальні правила здійснення судочинства в Україні. Визначено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації, вплив на суддів у будь-який спосіб заборонений, держава забезпечує фінансування судів і діяльності суддів. Такі основні засади конституційно-правового регулювання в діяльності судів є непохитними та забезпечуються правовими заходами різних галузей права.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 02.06.2016 є уніфікованим нормативним актом, який регламентує не тільки діяльність адміністративного суду, але й передбачає статус судової системи загалом та адміністративного суду зокрема. Цей Закон став першим нормативно-правовим актом, яким започатковано функціонування в Україні електронного судочинства.

Відповідно до ст. 15 цього Закону у судах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, що забезпечує: ведення електронного діловодства; збереження справ та інших документів в електронному архіві; обмін документами та інформацією (надсилання та отримання документів та інформації, спільна робота з документами) в електронній формі між судами, іншими органами системи правосуддя, учасниками судового процесу, а також проведення відеоконференції в режимі реального часу; автоматизацію роботи судів; віддалений доступ користувачів цієї системи до будь-якої інформації, що в ній зберігається, в електронній формі відповідно до диференційованих прав доступу; інші функції, передбачені Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

Суди, Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, їх органи проводять розгляд справ за матеріалами в електронній формі. Процесуальні та інші документи і докази у паперовій формі не пізніше наступного дня з дня їх надходження переводяться в електронну форму та долучаються до матеріалів електронної справи.

Обов'язок щодо впровадження електронного суду та здійснення заходів щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами та установами покладено на Державну судову адміністрацію України (ст. 152 Закону).

До інших законів України у сфері електронного адміністративного судочинства необхідно віднести: Закон України «Про доступ до судових рішень» № 3262-VI від 22.12.2005, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» № 1416-IX від 27.04.2021, Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 03.10.2017, Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV від 22.05.2003, Закон України «Про електронні довірчі послуги» № 2155-VIII від 05.10.2017, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 5076-VI від 05.07.2012.

Основним кодифікованим нормативно-правовим документом у сфері функціонування електронного адміністративного судочинства є *Кодекс адміністративного судочинства України* № 2747-IV від 06.07.2005 р. [6], який

визначає порядок здійснення судочинства в адміністративних судах, у тому числі електронного.

Статтею 18 Кодексу адміністративного судочинства України визначено, що в адміністративних судах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, яка забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу та участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Суд направляє судові рішення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їх офіційні електронні адреси, вчиняє інші процесуальні дії в електронній формі із застосуванням ЄСІТС в порядку, визначеному цим Кодексом, Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів). Особам, які зареєстрували офіційні електронні адреси в ЄСІТС, суд вручає будь-які документи у справах, в яких такі особи беруть участь, виключно в електронній формі шляхом їх направлення на офіційні електронні адреси таких осіб, що не позбавляє їх права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

Адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, судові експерти, державні органи та органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання державного та комунального секторів економіки реєструють офіційні електронні адреси в ЄСІТС в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої офіційні електронні адреси в ЄСІТС в добровільному порядку.

Окрім цього, в учасників адміністративного процесу з'явилася можливість подавати позовні заяви, апеляційні та касаційні скарги, процесуальні та інші документи, письмові та електронні докази до суду, а також вчиняти інші процесуальні дії в електронній формі за допомогою ЄСІТС з використанням власного електронного підпису, прирівняного до власноручного підпису. Це не позбавляє права учасника адміністративного процесу на подання документів до суду в паперовій формі.

Нормами адміністративного процесуального законодавства України також встановлений імперативний обов'язок учасника адміністративної справи у разі подання, наприклад, позовної заяви в електронній формі, подавати усі інші документи виключно в електронній формі.

Разом із цим, розширені можливості щодо вручення судових повісток, зокрема за наявності в учасника адміністративної справи офіційної електронної адреси – судова повістка надсилається на офіційну електронну адресу. Часом вручення повістки вважається день отримання судом повідомлення про доставлення судової повістки на офіційну електронну адресу особи, яка бере участь в даному адміністративному процесі.

Основним досягненням інформатизації системи судочинства є те, що вперше за всю історію існування судової системи України на законодавчому рівні визначена можливість розгляду адміністративних справ в електронній формі. Так, відповідно до ч.9 ст. 18 Кодексу адміністративного судочинства України адміністративний суд проводить розгляд справи за матеріалами судової справи у паперовій або електронній формі в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів).

Вагоме місце у системі джерел права відіграють також підзаконні нормативно-правові акти, до яких необхідно віднести Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене Рішенням Вищої ради правосуддя № 1845/0/15-21 від 17.08.2021 [7], Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затверджене Рішенням Ради суддів України № 25 від

2.04.2015 [8] та Інструкцію користувача підсистеми «Електронний суд» Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене Наказом ДП «Центр судових сервісів» від 22.08.2021 р. №74-0Д.

Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене Рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21 є основним підзаконним нормативно-правовим актом, який визначає порядок функціонування в адміністративних судах та органах системи правосуддя підсистеми (модуля) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи «Електронний суд» та порядок вчинення процесуальних дій в електронній формі з використанням таких підсистем.

Даним Положенням більш детально визначений порядок створення та надіслання до суду в електронному вигляді процесуальних чи інших документів, зокрема електронні документи створюються із застосуванням вбудованого текстового редактора шляхом заповнення форм документів, передбачених Інструкцією користувача Електронного суду, підписуються кваліфікованим електронним підписом (підписами) його підписувача (підписувачів) та надсилаються засобами відповідної підсистеми ЄСІТС (пп. 26 п. 2 розділ III Положення).

Після надіслання засобами «Електронного суду» процесуальних та інших документів особа може у власному Електронному кабінеті відслідковувати рух та стан розгляду документів у суді або в органі та установі в системі правосуддя. Відомості про доставку документа, його реєстрацію та інші відомості щодо розгляду справ надсилаються в автоматичному режимі до Електронного кабінету користувача, від імені якого подавалися документи.

Також визначена можливість сплати судового збору онлайн, зокрема наразі учасники адміністративного процесу засобами «Електронного суду» можуть сплатити судовий збір та інші платежі в режимі онлайн під час формування відповідного документа або додати відомості щодо здійсненого самостійно платежу для забезпечення автоматичної перевірки його зарахування на відповідний рахунок.

До системи джерел права у сфері електронного адміністративного судочинства в Україні необхідно також віднести стратегічні правові акти, які встановлюють пріоритети реформування судової системи України. Саме Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки, схваленої Указом Президента України № 276/2015 від 20.05.2015 [9] було визначено такий напрямок реформування судової системи України як поетапне запровадження інструментів «електронного правосуддя».

11 червня 2021 року Указом Президента України № 231/2021 затверджено Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки [10].

Дана Стратегія визначає основні засади та напрями подальшого сталого функціонування та розвитку системи правосуддя з урахуванням кращих міжнародних стандартів та практик та передбачає, що з метою покращення доступу до правосуддя необхідно забезпечити розвиток електронного судочинства з урахуванням світових стандартів у сфері інформаційних технологій, його інтегрування у національну інфраструктуру електронного врядування шляхом запровадження можливості розгляду онлайн певних категорій справ незалежно від місцезнаходження сторін і суду та інших сервісів електронного судочинства, а також впровадження сучасного електронного діловодства в суді, електронного ведення справ, електронних комунікацій із судом, кабінету судді та кабінету учасника процесу.

Висновки. Отже, розглядаючи питання нормативно-правового регулювання електронного адміністративного судочинства в Україні необхідно констатувати відносно невелику кількість нормативно-правових актів, якими

регламентовано порядок функціонування в адміністративних судах та органах системи правосуддя «Електронного суду». Зокрема, до вказаних актів слід віднести: 1) Конституцію України, що закріплює основоположні засади здійснення правосуддя в Україні; 2) закони України, що визначають порядок функціонування в адміністративних судах підсистеми (модуля) ЄСПС «Електронний суд» та порядок вчинення процесуальних дій в електронній формі з використанням такої підсистеми (Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Кодекс адміністративного

судочинства України та ін.); 3) підзаконні нормативно-правові акти (рішення Вищої ради правосуддя та ін.)

Разом із цим, на сьогодні спостерігається ще недостатній рівень деталізації окремих елементів у сфері електронного адміністративного судочинства на нормативному рівні, а також функціонування «електронного суду» на практиці. У зв'язку з чим, існує необхідність у подальшій розробці, вдосконаленні та створенні узгодженої системи правових норм, які б належним чином регламентували усю специфіку функціонування «Електронного суду» в адміністративному судочинстві України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев С. С. Общая теория права: в 2 т. Москва: Юрид. лит., 1982. Т. 2. 360 с.
2. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 208 с.
3. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. 5-е вид., зі змінами. Київ: Атіка, 2001. 488 с.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомости Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Відомости Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
6. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомости Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
7. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: затв. Рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>.
8. Про затвердження Положення про автоматизовану систему документообігу суду: затв. Рішенням Ради суддів України від 02.04.2015 р. № 25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v002541415-15#Text>.
9. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки: затв. Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 41. Ст.38.
10. Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: затв. Указом Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2312021-39137>.